

ЈОШ ЈЕДНО МИШЉЕЊЕ О УПРАВЉАЊУ ВАТРОМ АРТИЉЕРИЈЕ

У Војном делу бр. 2/1956, у чланку „О управљању ватром артиљерије“, углавном су изнете предности новог система управљања ватром (помоћу ЦУВ-а) и донети извесни закључци, иако није извршено довољно упоређивање са предностима и недостацима старог система. Зато ћемо у овом чланку изнети неке недостатке тог новог система и тешкоће на које се мора наићи приликом његовог увођења.

Пре свега увођење ЦУВ-а захтева да се из основа мења начин управе ватром, намеће велике организациске измене¹⁾ и увођење многих нових техничких средстава и прибора (првенствено за радиовезу) и тражи потпуно нову обуку целокупног артиљериског кадра. Све је то скопчано са великим материјалним издацима и мора се негативно одражавати на борбену готовост артиљерије све дотле док се нови систем не ухода. У армијама које су већ одавно увеле ЦУВ чује се и критика овог система²⁾, док га неке друге армије, чија је артиљерија играла изванредно велику улогу у прошлом рату, још нису прихватиле.

Питање је да ли наведена преимућства ЦУВ-а оправдавају његово усвајање као искључивог система управе ватром, ако се узме у обзир да се она односе углавном на дејство артиљерије у динамици боја здружене јединице (мада је спорно да ли је и тада ЦУВ у свему бољи од досадашњег система). У првим двама фазама артиљериског напада (артприпреми и артподршци) оба система дала би приближно исте резултате. То значи да би ЦУВ имао предности у брзо променљивим ситуацијама (за време борбе у дубини, и то углавном за отварање непредвиђених дивизионских ватри на циљеве које осматрачи могу открити и осматрати), док би за остале дубље циљеве (колоне, резерве, артиљерију, КМ, ЦВ, и др.), чија се локација не може одредити са земаљских осматрачница, оба система била подједнако погодна.

¹⁾ Писац чланка у том погледу не предвиђа неке нарочито велике измене, али ако се погледају формације батерија и дивизиона (повећање броја официра и подофицира) у армијама које већ дуже времена користе ЦУВ, онда су те разлике, у односу на армије где се он тек уводи, знатне.

²⁾ *The Crisis of the Divisional System*; F. O. Miksche, „Military Review”, децембар 1955.

У чланку се наводи да је битна разлика између првог и другог система у томе што је код првог система и тактичка и техничка страна управе ватром у рукама истих органа, док је код другог техничка страна у рукама посебних органа (истакнутих осматрача и ЦУВ-а). Сматрамо да ова разлика не постоји, пошто је управа ватром (и тактичка и техничка) код оба ова система у рукама артиљериских старешина и њихових органа (у првом случају команданта дивизиона и командира батерија, а у другом команданта дивизиона и ЦУВ-а, као органа команданта дивизиона). Разлика је само у томе што су код ЦУВ-а органи команданта дивизиона подељени на оне који врше тактичко-техничку управу (осматрачи, командири батерија, начелник ЦУВ-а) и оне који врше чисто техничку управу — прорачунавају елементе и издају команде (планшетисте и рачуначи). Одређујући важност и значај циљева и редослед гађања, начелник ЦУВ-а уствари врши обе врсте управе, као што је то и у наведеном чланку изнето.³⁾ Значи, разлика није у начину управљања ватром, већ у начину коришћења органа команданта дивизиона за то. Према томе, код првог метода захтев за артиљериском ватром и одлука за њено остварење падају на предњем крају, пошто их оформљују они који осматрају ток борбе, док код другог, они који осматрају бојиште и који се налазе непосредно са пешадијом и тенковима постављају само захтеве, а одлуке се доносе у ЦУВ-у. Ова се разлика јасно уочава при упоређивању старог система управе ватром са системом ЦУВ армија које су га прве увеле. Истина, за решење овог питања, писац предвиђа да се начелник ЦУВ-а, по потреби, може консултовати са командантом дивизиона у погледу отварања појединих ватри за које начелник ЦУВ-а није у стању да се самостално одлучи. Овим се, уствари, повећава број трансмисија од захтева до отварања ватре, што свакако утиче и на правовремену интервенцију артиљерије.

Код ЦУВ-а се предвиђа да се дивизион везује за пук, а батерија за батаљон. Међутим, ми сматрамо да би било целисходније да дивизион подржава батаљон, а батерија чету, од чега би се у одбрани и на помоћним правцима могло и отступити. У неким армијама се за пешадиски пук (који има у свом саставу чету тенкова и доста минобацача) везује дивизион од 18 оруђа или артиљериски пук од 24 оруђа. У армијама које су усвојиле систем ЦУВ постоји велика несразмера између артиљерије за непосредну (ПАГ-ова) и посредну подршку (део дивизионе и корпусне артиљерије), и то на штету артиљерије за непосредну подршку. У Другом светском рату јачина корпусне артиљерије у армији САД кретала се од 15—20 дивизиона, док су дивизије у свом саставу имале обично 4 (ређе 5) дивизиона, од којих само 3 за

³⁾ „Артиљериски осматрач, од чијег рада у пресудној мери зависи ефикасност артиљериске ватре, ослобађа се за време осматрања руковања сложеним инструментима и свих рачунања те може сву пажњу сасредити на тактичко разматрање и споразумевање са пешадиским старешином кога подржава односно за чији рачун дејствује“. (Стр. 23.)

непосредну подршку.⁴⁾ Американци су ојачавали дивизије са мало артиљерије, а пуковима начелно нису придавали артиљерију за подршку. Зато се поставља питање: није ли можда баш та слабост артиљерије за непосредну подршку била један од узрока што је била тако мала њихова просечна брзина напредовања приликом пробоја јаче утврђене одбране, тим пре што су и Немци и Совјети, који су имали по 3—5 дивизиона артиљерије за непосредну подршку на сваки пешадиски пук на правцу главног удара, напредовали далеко брже од њих.

Писац предвиђа и могућност ангажовања већег броја дивизиона за непосредну подршку пука, стим што се за матични веже још неколико ојачавајућих и придатих дивизиона. Зар није онда боље систем осматрања дивизиона у основи везати за батаљон него систем осматрања матичног дивизиона проширити на цео пук и у његов ЦУВ уклопити дејство још неколико дивизиона? Истина, тиме би се омогућило брзо сасређивање непланских ватри свих дивизиона, који непосредно подржавају пук, на било коју тачку, али се поставља питање: да ли има практичне потребе за тим? У периоду артиљериске припреме и подршке, када постоји велики број планских ватри (које служе и као репери), могуће је и по ранијем систему брзо сасредити ватре више дивизиона. А да ли је потребно да за време борбе по дубини истурени осматрач сасређује ватру 2—3 дивизиона за рачун чете, па чак и батаљона, кад је на циљеве у зони осматрања тог осматрача (према њиховој природи, важности и величини) довољно сасредити и ватру једне батерије — максимум дивизиона. За остварење неких масовних ватри (у оквиру артиљерије за непосредну подршку) јачих од дивизиона нема ни велике потребе, а ни муниције. То чак не предвиђају ни оне армије које су већ давно усвојиле ЦУВ, јер на пешадиски пук имају само по један дивизион за непосредну подршку.

Потреба за остварење масовних ватри по дубоко распоређеним резервама, у којима учествују више дивизиона, спада у домен артиљерије за општу подршку, која има бољи систем осматрања и на већој дубини. А ако се овој артиљерији циљеви показују помоћу координата (што је углавном и случај) онда се ватра са оба система може подједнако брзо отворити.

Систем ЦУВ компликује и формацију артиљерије у целини. Неравномерна расподела средстава везе (матични дивизион 22—25 радиостаница, нематични непосредне подршке 10—13, дивизион опште подршке 7—8) онемогућава нематичним дивизионима да успешно врше непосредну подршку. Мора ли се другом ешелону дивизије, при његовом увођењу у борбу увек придавати његов матични дивизион или му се може придати и дивизион опште подршке — из ДАГ-а, и да ли је могуће препотчињавати ПАГ-ове (у целини или делом) пуковима и батаљонима када нематични дивизиони нису у потпуности

⁴⁾ Видети однос артиљерије за посредну и непосредну подршку у корпусима 3 америчке армије (генерал Патон) код Меца ујесен 1944 год. Н. М. Cole: *The Lorraine campaign* 1950 год., Вашингтон.

оспособљени за непосредну подршку? Основна карактеристика овог система (стална повезаност пука са матичним дивизионом — исте врсте оруђа, калибра и покретљивости) је у томе што спутава слободу њиховог дејства и води некој врсти шаблонизма, а то не одговара условима савременог ратовања.

Изгледа нам да је у условима атомског ратовања неодржива подела на матичне, нематичне и дивизионе опште подршке због њихове неједнаке опремљености и способности за непосредну и општу подршку. Услови дејства дивизиона и пукова после употребе атомске бомбе знатно се мењају у погледу задатака, правца дејства, земљишта, губитака, итд., те је ту потребно много више еластичности ради њиховог успешног коришћења.

Решење питања употребе артиљерије за непосредну подршку (ПАГ-ова) на начин како се предлаже у чланку, по нашем мишљењу, не би било најцелисходније не само за армије малих земаља него и уопште, и то из два основна разлога. Прво, везивањем нематичних дивизиона за матичне неминовно се повећава број трансмисија од захтева за ватру до непосредних извршилаца ватрених задатака (батерија нематичних дивизиона), чиме се компликује командовање, слаби се ефикасност подршке пешадије од стране нематичних дивизиона и повећава се могућност прављења грешака при коришћењу артватре. Друго, артиљериске старешине нематичних дивизиона не командују својим јединицама у борби, па се просто поставља питање потребе њиховог постојања.

У закључку чланка наводи се да би оба система дала исте резултате ако би се располагало са довољно времена за припрему на топографској основи, да би ЦУВ дошао до пуног изражаја у брзо променљивим ситуацијама (борбе у дубини, сусретне борбе, отступање, гоњење, итд.) и да би један способан командир батерије, при једнаком квалитету обуке, могао брже и успешније да оствари неку батериску ватру по првом систему, али да то не би био случај и са дивизионском ватром. Посматрајући предности батериских или дивизионских ватри, из аспекта могућности и потреба малих армија⁵⁾, долази се до закључка да се у оквиру артиљерије која врши непосредну подршку за време борби по дубини (нарочито на јаче испресецаном и планинском земљишту), више користе батериске ватре, јер су циљеви који непосредно угрожавају пешадију обично малих размера. Ако се за борбе у дубини обично одобрава од 0,3—0,5 БК (што значи да свако оруђе може учествовати у 2—3 концентрације ватре у трајању од по 5 минута), онда и то иде више у прилог првом систему. Из искустава Другог светског рата се види да је у покретним борбеним дејствима код артиљерије непосредне подршке најбоље резултате давао онај систем који се заснивао на што једноставнијим средствима везе и што непосреднијем додиру између командира и батерије. Приликом употребе артиљерије за непосредну подршку у нападу (за време борбе по дубини) совјетски, немачки, па и наши артиљерци, претежно су се при-

⁵⁾ Код великих армија приоритет се даје дивизионским ватрама.

државали правила: „Ја (командир) видим циљ и батерију, батерија види мене“. Зато није довољно убедљиво да се потреба за увођењем новог система у оквиру артиљерије за подршку образложавала само захтевима борбе по дубини.

Једно од најважнијих питања управе ватром артиљерије јесте усклађивање њеног дејства по времену и простору са дејством пешадије и тенкова које артиљерија подржава. И у овом погледу ЦУВ има извесних недостатака. Истакнути осматрачи, који се налазе са пешадиским старешинама, могу само да постављају захтеве за отварање ватре, а немају право наређивања за њено отварање, јер у ЦУВ долази једновремено већи број захтева, а батерије су јаче уклопљене у дивизион који има више карактер основне ватрене јединице. Ако пешаци, који захтевају ватру артиљерије, нису сигурни да ће она бити и остварена, они губе поверење у артиљерију и нису у стању да са сигурношћу према конкретној ситуацији спроводе у дело своје одлуке. Ово би се далеко простије и сигурније решавало кад би командир батерије био уз командира чете, јер батерија у оквиру дивизиона има већу самосталност, те су и пешаци потпуно сигурни да ће их артиљерија у одређено време и подржати.

Начелник ЦУВ-а доноси одлуку о отварању ватре једино на основу захтева истакнутих осматрача. Пошто тих захтева, који су често оскудни, у исто време може бити неколико, појављује се произвољност и у погледу њихове реализације.⁶⁾ Теориски у ЦУВ-у једнога дивизиона могу истовремено да стигну око дванаест захтева за ватру (што се практично своди на половину), при чему субјективност захтева појединих истакнутих осматрача може да дође до најјачег изражаја.⁷⁾ Зато је у оваквим приликама веома тешко одредити приоритет отварања ватре, потребу за коректуром и начин гађања, са циљем да се постигну најрационалнија употреба артиљерије, најбоље садејство и најкориснији утрошак муниције, а то је, по нашем мишљењу, и највећа слабост ЦУВ-а као система. Поред тога, ЦУВ спутава слободу и иницијативу артиљериских старешина. Наиме, командири, иако имају непосредну везу са батеријама, начелно не могу да наређују отварање ватре мимо начелника ЦУВ-а, јер би то стварало збрку. Дакле, улога командира батерија слична је улози њихових истакнутих осматрача. Улога команданта дивизиона је исто тако сучена и добрим делом такође пренета на начелника ЦУВ-а, који, истина, по потреби, тражи одобрење за дејство од команданта дивизиона, али се у таквим случајевима ионако велики број трансмисија само још повећава, а отварање ватре успорава.⁸⁾ Баш ово доказује да

⁶⁾ *Employment of Commonwealth and USA Field Artillery*, Canadian Army Journal, јануар 1952.

⁷⁾ У Корејском рату се дешавало да су истакнути осматрачи тражили ватру а да непријатеља уопште нису ни видели.

⁸⁾ У таквом би случају један захтев за ватром имао ових 5 трансмисија: осматрач — командир батерије — ЦУВ — командант дивизиона — ЦУВ — батерија.

се систем ЦУВ базира на сувише идеализираним условима — на услове када све беспрекорно функционише, што се у рату веома тешко остварује.

У систему ЦУВ, у коме влада принцип строге поделе рада (нарочито код старешинског кадра придатих и ојачавајућих дивизиона), губи се човек као јединка и спутава се самоиницијатива, те не могу да дођу до пуног изражаја људске особине које у рату играју велику улогу (храброст, брза сналажљивост, одлучност, итд.).⁹

Ако би ЦУВ матичног дивизиона био онемогућен у раду, ма из којих разлога, његове би батерије морале да користе своје ЦУВ-ове, а придати и ојачавајући дивизиони остали би ван дејства, све док се не би оформио један од њихових ЦУВ-ова или ЦУВ-ова батерија матичног дивизиона. Све је ово скопчано са застојем у дејству, јер ЦУВ-ови придатих дивизиона и батерија матичних дивизиона немају услова ни одговарајућег људства и средстава везе да би могли лако и брзо да замене ЦУВ матичног дивизиона.

ЦУВ се може употребити на топографски организованом земљишту, кад се располаже картама и када се може припремити балистичка ватрена планшета. Међутим, у рату ће се често дешавати да земљиште није топографски организовано, да се не располаже картама, и да се теже може израдити балистичка ватрена планшета (на пример, на планинском земљишту, услед тешкоћа у израчунавању месних углова циљева и репера). За овакве случајеве требало би предвидети други начин управе ватром. Одређивање елемената за гађање помоћу снопара, када осматрач зна само рејон ВП или види ВП, сличан је одређивању почетних елемената брзом припремом од ока и реперисању земљишта (само што код првог система то ради командир, а овде осматрач). Снопар, који се употребљава углавном код пратеће артиљерије, не може да отклони овај недостатак ЦУВ-а.

Ако истакнути осматрачи одређују места циљева помоћу азимута циљева и отступања циљева по правцу, даљини и висини од познатих тачака (као нормалног начина одређивања места циља), поставља се питање да ли ће се на фронту и дубини дејства матичних дивизиона моћи увек наћи такве познате тачке, које виде истакнути осматрачи и које се могу нанети на планшете (шуме, планине, равнице, крш, итд.), као и каква је тачност одређивања почетних елемената за групно гађање ако се мерење од познатих тачака врши приручним средствима? Ако се овоме дода и то да је систем ЦУВ механизам са више трансмисија, услед чега се појављује нова група грешака (која у крајњој линији повећава средњу грешку одређивања почетних елемената), излази да рад помоћу ЦУВ-а базира на теорији која дозвољава веће заокружљивање и недовољно вођење рачуна о штедњи муниције. Без обзира на економску моћ и развијеност про-

⁹) Наши су артиљерици кроз историју (почевши од Првог устанка па закључно са НОР) показали велике борбене квалитете, без обзира на то што нису имали нарочито добар артиљериски материјал и што су стално оскудевали у муницији.

изводње појединих земаља, муниција се мора рационално трошити, јер јој је дотур у сваком случају јако отежан, што најбоље потврђују искуства из борби на Западном фронту у Другом светском рату. Поред тога официри других родова не могу се користити као истакнути осматрачи, јер би као такви требали да врше и коректуру.¹⁰⁾

Систем ЦУВ ће у сваком случају изазвати корените промене у досадањој пракси планирања артиљериске ватре. С овим је у вези и формирање команди ПАГ-ова, које у систему ЦУВ начелно образују команде матичних дивизиона, и питање начина и степена ангажовања штабова пп у планирању ватре.

*

Узимајући све поменуто у обзир, приликом решавања питања управљања ватром артиљерије, по нашем мишљењу, требало би се држати следећих принципа:

Нови систем управе ватром треба усклађивати са тактичким принципима употребе артиљерије (не мењајући при томе улогу артиљерије као рода), а не обратно.

Систем управе ватром артиљерије треба да се заснива на што простијим средствима везе и минималним материјалним потребама и да јој омогући испољавање неопходне живавости у борби. Зато се морају избегавати механизми чијим се оштећењем може да паралише један па и више дивизиона (на пример, када су и други дивизиони везани за ЦУВ матичног дивизиона). Још је потребно артиљериским јединицама обезбедити неопходну еластичност, могућност брзог пре-групписавања и коришћења у врло различитим условима и одговарајућу самосталност, јер је све то неопходно у покретљивом, нарочито атомском рату, када је незгодно имати неке „зависне“ артиљериске јединице (случај са дивизионима који се везују за матичне дивизионе).

Систем управе ватром помоћу кружне мреже (ЦУВ-а) омогућава брже отварање непланских дивизионских ватри. Зато би овај метод требало узети у обзир, али не као једини. Он би се успешно могао користити у оквиру већих артиљериских група, које најчешће остварују дивизионске ватре. Уколико би се применио и код ПАГ-ова, требало би га увести у сваки дивизион као орган за израчунавање елемената, а ватром би требало и даље да рукују командири батерија и командант дивизиона. Ако се сматра да ће дивизиони најчешће подржавати пешадиске батаљоне, онда је њихов садашњи број осматрача (3 командира батерије и командант дивизиона) сасвим довољан за осматрање фронта ширине 700—1.000 м, на којима батаљони најчешће и нападају. По потреби, могу се као и досада користити и истакнути — допунски осматрачи.

За време борбе по дубини (где преимућства новог система треба најјаче да дођу до изражаја), најбоље би било да се дивизиони као артиљерија за непосредну подршку придају пуковима и батаљонима и да се обезбеди брзо отварање ватре са минималним средствима везе, а у оквиру батерије по могућству и без тих средстава.

¹⁰⁾ Истакнути осматрачи у предлогу за гађање захтевају коректуру и групно гађање. Међутим, само артиљериски официри могу успешно да изврше и обичну коректуру, а помоћу коректуру темпирним зрнима или на риколет.